

Як цитувати: Алексеева С. Теоретичні і методичні засади проектування моделей індивідуалізації навчання. *Альманах науки*. № 2 (53). 2022. С. 17-20. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730030>

Алексеева С.
відділ дидактики
Інститут педагогіки НАПН України;
orcid.org/0000-0002-8132-0465

Теоретичні і методичні засади проектування моделей індивідуалізації навчання

Постановка проблеми. Нові орієнтації й цінності сучасної освіти обумовили необхідність індивідуалізації навчання як системи засобів, що спрямованні на підтримку й розвиток самобутності учнів [1]. Метою індивідуалізації навчання є формування й розвиток особистісних цінностей молоді, забезпечення умов її самореалізації, саморозвитку, саморефлексії, саморегуляції, самозахисту, самоосвіти та самовиховання, необхідних для становлення самобутнього особистісного Я-образу. Індивідуалізації навчання сприятиме розкриттю індивідуальності кожної дитини. Вихідними положення індивідуалізації навчання є розкриття унікальності й неповторності кожної дитини, розвитку її індивідуальності, створенні сприятливих умов для розкриття її здібностей. Основне завдання закладів загальної середньої освіти полягає не в озброєнні учнів знаннями, уміннями та навичками, а у формуванні особистості, її оригінальності та самобутності. Відтак, індивідуалізація стає напрямом удосконалення навчання, своєрідною стратегією освітнього процесу, яка охоплює всі його ланки: навчальний процес (вибір форм, методів, прийомів навчання); зміст освіти (створення навчальних планів, програм, навчальної літератури); побудову системи освіти (формування різних типів навчальних закладів, груп, класів) [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій У сфері освіти активно досліджуються різні спекти проектування: основи проектної парадигми в освіті (В. Гінецинський, А. Хуторской, Т. Шамова та ін.); проектування управління освітніми системами (В. Глазичев, В. Горохов, Л. Калініна, О. Топузов, Н. Яковлева та ін.) [3]; становлення методу проектів (Д. Дьюї, У. Кільпатрик, С. Френе та ін.).

Мета статті полягає у висвітленні наукового дискурсу методики проектування моделей індивідуалізації навчання.

Основні результати дослідження. Проблема індивідуалізації навчання є актуальною в сучасній педагогіці. Зокрема, у Законі України «Про освіту» визначено, що індивідуальна форма здобуття освіти – це спосіб організації навчальної діяльності, який запроваджується для забезпечення права громадян на здобуття освіти з урахуванням індивідуальних здібностей, обдарувань, стану

здоров'я, демографічної ситуації тощо. Відтепер є можливість скористатися всіма видами індивідуальної форми навчання (сімейною освітою, екстернатом або педагогічним патронажем), аби забезпечити учням оптимальні умови здобуття освіти, орієнтуючись на індивідуальні особливості та потреби.

Крім того, сьогодні, в сучасному закладу освіти, необхідно створити комфортні умови, які відповідають освітнім запитам цифрових дітей [4]. Реалізація поставленого завдання реалізується через проектування – як спосіб конструювати, планувати та здійснювати задум, намір. Концепція сучасної проектної парадигми в освіті ґрунтується на використанні моделі, що визначається як педагогічна техніка, система методів та організаційних форм, спрямованих на дослідження реального процесу навчання.

Ми погоджуємося з думкою О. Топузова, який зазначає, що у процесі проектування інформаційно-освітнього середовища навчальних закладів важливо передбачити створення інформаційної архітектури, інформаційної моделі на основі сучасних інтегрованих рішень для сфери освіти [5, с.33]. Такий підхід підкреслює необхідність педагогічної моделі, яка проектується для розв'язання чітко окреслених педагогічних завдань в освітньому процесі, що сприятимуть створенню якісно нової педагогічної реальності.

Досліджуючи форми та методи он-лайн консультування майбутніх фахівців з розвитку професійної кар'єри, нами було виявлено, що у педагогіці використовують різні моделі, які визначаються хоча й різними складниками, але вони мають чітку структуру. При цьому, необхідною умовою створення педагогічної моделі є відповідність її структурних елементів реальному педагогічному процесу, який визначений об'єктом такого моделювання [6].

До основних складників педагогічної моделі відносяться теоретико-методологічний, змістово-методичний, діагностувально-результативний блоки [7].

Теоретико-методологічний блок акумулює в собі мету та теоретико-методологічне підґрунтя проектування моделей індивідуалізації навчання. Вихідними передумовами є соціальне замовлення. Теоретико-методологічний блок характеризує методологічну основу проектування моделей індивідуалізації навчання, що визначено методологічними підходами (системний, аксіологічний, особистісно орієнтований, компетентнісний, діяльнісний, акмеологічний, комплексний та загальнодидактичними і спеціальними принципам.

Змістово-методичний блок моделі відображає зміст та організацію індивідуалізації навчання. Слід зазначити, що в цьому блоці розкривається реалізація етапів індивідуалізації навчання. Зокрема, таких етапів три: мотиваційно-цільовий – забезпечує активізацію мотивації до індивідуалізації навчання; технологічний – сприяє формуванню відповідних знань, умінь, важливих особистісних якостей в процесі індивідуалізації навчання, діагностувальний – визначає ефективну організацію та позитивну динаміку цього процесу. Змістово-методичний блок моделі розкриває форми, методи і засоби індивідуалізації навчання в закладах освіти.

Відповідно до авторської ідеї, зміст навчання має індивідуалізаційний компонент, що дає змогу забезпечити цілеспрямовану підготовку, з урахування

творчого наповнення навчального матеріалу задля набуття індивідуального досвіду, розширення світогляду, ціннісного ставлення до власної особистості.

Методи навчання спрямовані на мотивацію, організацію навчально-пізнавальної діяльності, контроль і корекцію, що згруповані згідно логіки індивідуалізації навчання.

Успішність проектування моделей індивідуалізації навчання напряду залежить від використання сучасних технологій, де в пріоритеті мають бути проєктні, кейси, тренінгові, мотивації успіху, ІТ-технології.

Засоби індивідуалізації навчання мають включати використання блогів, соціальні мережі, навчально-інформаційний сайт, вікі-сайти, освітні платформи та комплекс відповідного навчально-методичного забезпечення.

Діагностувально-результативний блок моделей містить компоненти відповідних компетентностей, які оцінюються сукупність критеріїв та саму методику оцінювання. Основними критеріями оцінювання індивідуалізації навчання є мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний. Вірогідність результатів оцінювання забезпечує вибірка валідних показників досліджуваних конструктів.

Щодо компетентностей, то слід зазначити, що, наприклад, законом «Про освіту» розроблено та закріплено список компетентностей, яких набуватимуть учні в закладах загальної освіти. Зокрема, це вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей; культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність. Спільними для всіх компетентностей є так звані наскрізні вміння: читання з розумінням, вміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми.

Узагальнюючи зазначимо, що стандартизована система навчання, яка впродовж останнього століття панує у вітчизняній освіті, більшою мірою, на жаль, все ще носить характер репродуктивності, відтворюваності предметних знань і вмінь, орієнтуючись на «середнього» учня. Використання моделей індивідуалізації навчання уможливорює конкретизацію змісту, форм, методів і засобів навчальної діяльності через організацію системи суб'єкт-суб'єктної навчальної взаємодії, сприятливої для розкриття потенціалу особистості, визначення засобів формування індивідуального стилю навчання та перспектив гармонійного розвитку молоді. Зрозуміло, що в реальному навчальному процесі врахувати всі можливі варіанти індивідуальних особливостей учнів неможливо. Але проектування моделей індивідуалізації навчання – це крок у подоланні означеної проблеми.

Висновки та пропозиції. Розв'язання проблем індивідуалізації навчання в умовах традиційної класно-урочної системи вимагає від вчителя попереднього вивчення і діагностики всіх індивідуальних особливостей розвитку учнів, зокрема, розумового, їх пізнавальної і практичної самостійності, індивідуальної системи діяльності. Необхідною умовою створення педагогічної моделі є відповідність її структурних елементів реальному педагогічному процесу, який визначений об'єктом такого моделювання, зокрема індивідуалізацією навчання. Основними складниками проектування моделей індивідуалізації навчання є теоретико-методологічний, змістово-методичний, діагностувально-результативний блоки, які унаочнюють цей процес, забезпечує його позитивну динаміку, систематизують науково-практичні дії щодо продуктивного результату. Перспективною формою імплементації індивідуалізації навчання може стати розробка індивідуальних освітніх траєкторій.

Список використаних джерел

1. Svitlana Alieksieieva, Liudmyla Yershova, Svitlana Kravets, Olha Lapshyna and Halyna Odnoroh. Self-Education and Self-Management to Develop Entrepreneurship Competence in Future Professionals. *The International Conference on History, Theory and Methodology of Learning (ICHTML 2021)*, Kryvyi Rih, Ukraine, 12-14 May, 2021 DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110403002> SHS Web of Conferences 04 ,03002(2021) https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/abs/2021/15/shsconf_ichtml2021_03002/shsconf_ichtml2021_03002.html
2. Алексеєва С. Індивідуалізація навчання у закладах загальної освіти як педагогічна проблема. Scientific Collection «InterConf», (42): with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects» (February 19-20, 2021). Rome, Italy: Dana, 2021. Pp. 290-296. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.02.2021.026> URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724261>
3. Калініна Л., Топузов О. Організаційні механізми управління закладами освіти: методології та теоретичні засади. Український педагогічний журнал. 2017. № 4. С. 34–44.
4. Алексеєва С. Нетрадиційне навчання нового покоління дітей (покоління діджиталізації). *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта - 2021: інновації в освіті в контексті європеїзації та глобалізації*: матеріали V міжнародної наук.-практ. конференції. Тернопіль: Крок, 2021. С.196-199. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/727591>
5. Топузов М.О. Проектування інформаційно-освітнього середовища навчальних закладів у сучасному суспільстві. Український педагогічний журнал. №1, 2017. С.26-36
6. Алексеєва С.В. Форми та методи он-лайн консультування майбутніх фахівців з розвитку професійної кар'єри. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Випуск 44. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. стор. 194-198. URL:<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/166116>

7. Алексеева, С.В. (2018) *Підготовка майбутніх дизайнерів до розвитку професійної кар'єри: теорія і практика*: монографія. Міленіум, 484 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/727617>

Анотація. В статі висвітленні наукові положення методики проектування моделей індивідуалізації навчання. Обґрунтовано поняття індивідуалізації як напряму удосконалення навчання, своєрідною стратегією освітнього процесу, яка має охоплювати всі його ланки. Визначено, що індивідуалізація навчання сприятиме формуванню й розвитку особистісних цінностей молоді, забезпеченню умов її самореалізації, саморозвитку. Доведено, що індивідуалізація навчання це шлях до розкриття унікальності й неповторності кожної особистості, розвитку її індивідуальності, створення сприятливих умов для розкриття її здібностей. Досліджено основні складники проектування моделей індивідуалізації навчання. Розкрито суть і зміст теоретико-методологічного, змістово-методичного, діагностувально-результативного блоків моделі індивідуалізації навчання. Запропоновано реалізацію етапів індивідуалізації навчання, сучасні технології організації такого навчання. Окреслено перспективи імплементації індивідуалізації навчання.

Ключові слова: індивідуалізація навчання, проектування, педагогічна модель, компетентності, освітній процес, самореалізація, саморозвиток.

Abstract. The article highlights the scientific provisions of the methodology of designing models of individualization of learning. The concept of individualization as a direction of improving learning, a kind of strategy of the educational process, which should cover all its parts, is substantiated. It is determined that the individualization of education will contribute to the formation and development of personal values of young people, providing conditions for their self-realization, self-development. It is proved that the individualization of learning is a way to reveal the uniqueness and originality of each individual, the development of its individuality, creating favorable conditions for the disclosure of its abilities. The main components of designing models of individualization of learning are investigated. The essence and content of theoretical-methodological, semantic-methodological, diagnostic-effective blocks of the model of individualization of learning are revealed. The realization of stages of individualization of training, modern technologies of the organization of such training is offered. Prospects for the implementation of individualization of education are outlined.

Keywords: individualization of education, design, pedagogical model, competencies, educational process, self-realization, self-development.